

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
RESİM BÖLÜMÜ

Kent ve Distopya

**(DİPLOMA PROJESİ KAPSAMINDA HAZIRLANAN ARAŞTIRMA VE UYGULAMA
RAPORU)**

Hazırlayan
BÜŞRA KELEŞ

Yöneten
Doç. Muhammet Tatar

ERZURUM 2023

İÇİNDEKİLER

Giriş (3)

1. Bölüm (3)

1.1 Kent kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Temelleri (4)

1.2 Kentleşme (4)

1.3 Osmanlı'da Kentleşme Hareketleri (5)

1.4 Türkiye'de Kentleşme ve Tarihçesi (6)

1.5 Düşük Kentleşme Dönemi (7)

1.6 Kırsal Kentleşme Dönemi (7)

1.7 Çarpık Kentleşme Dönemi (8)

1.8 Günümüzde Kentleşmeler Dönemi (8)

1.9 Marka Kent Kavramı (9)

1.10 Antik Çağda Kent (10)

2. Bölüm (11)

2.1 Ütopya Kavramı ve Tarihçesi (11)

2.2 Siyasal Düşünce ve Ütopya (12)

3. Bölüm (13)

3.1 Distopya ve Gelişimi (13)

3.2 Distopya Türleri (14)

3.4 Distopyada Umut Kavramı (14)

4. Bölüm (14)

Uygulama Raporu (14)

4.1 Uygulama Yapılışı (14)

4.2 İçerik ve Biçime Yönelik Saptamalar (15)

4.3 Uygulamanın Düşünsel Yönü (15)

Sonuç (15)

Resim (16)

Kaynakça (17)

Özgeçmiş (17)

Giriş

Kentler tarihsel ve toplumsal koşullar açısından genel bir yerleşim birimi oluşturmalarına rağmen farklılıkları da içinde barındıran bir yapıyı ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak kent kavramının içeriğinde de değişimler olmuştur. Sosyo-ekonomik değişim ve insan davranışı ile ilgili olarak yaşanan bu değişim süreci, kentleşme kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentleşmenin gerçek manada anlam kazandığı, kentleşmenin son biçimini aldığı dönem Sanayi Devrimiyle başlamıştır. Kentleşmenin kendisi toplumsal ve ekonomik değişimlerin bir sonucu olmasına karşın siyasal ve toplumsal yapılarla etkileşim içindedir. Batılı ülkelere kıyasla sanayileşme sürecine geç giren Türkiye'nin II. Dünya Savaşı öncesindeki siyasi iktidarlarının temel politikası nüfusun kırdaki tutulması ve kentleşmenin önlenmesi yönündedir. Ancak küreselleşen bir dünyada sanayileşmeyle paralel yürüyen kentleşmeyi engellemek mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de bu kentleşme süreci içinden geçmektedir. (Yılmaz, 2011 makale)

Distopya yazını, ütopyaya karşıt bir tutum sergilemiş ve bir yazın türü olarak ütopya türüyle kurduğu metinler arası ilişkilerle evrilmiş ve yirminci yüzyılda kendi çerçevesini belirleyerek özgün bir yazın türü haline gelmiştir. Söylem düzleminde ütopyaya karşıtlığıyla kendini tanımlayan ve gerekçelendiren distopya, ütopyaların gerçek topluma yönelttiği eleştirileri de kendisine miras olarak almıştır. Ütopya yazınının tarihsel evrimine baktığımızda özellikle klasik ütopya eserlerinde öne çıkan 'ada' kavramıyla karşılaşırız. Ütopya yazarı, kurgu düzenini gerçek düzenden soyutlayarak gerçek toplum düzenine karşı bir tür yabancılaşma sağlar. Böylelikle düzeninin aksayan yönlerini ve en iyileşme yolunda yapılması gerekenleri önyargısız, dışarıdan bakan bir gözle betimleyebilir. Distopya yazını, ütopyaların aksine soyutlamayı gerçekten yabancılaşmak için değil kendini gerçek ile gerekçelendirmek için kullanır. (Polateli, 2020 Makale)

Stadium

Sporcular için yapılan oval şekilde yapılan yapılardır açık hava olarak ve etrafında seyirci oturma yerleri bulunur.

Tiyatro

Antik Çağda her kentte bulunan Tiyatro; kutlamalar, şenliklerin oyunların yapıldığı mekanlardır.

Hamam

Antik Çağ kentinde bulunan yapılardan biri de hamamlardır. Soyunma, terleme, yıkanma, soğuk havuz, sohbet edilen beş bölümden oluşur.

Çeşme

Antik Çağ döneminde, halkın su ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan yapıtlar vardı. Bazı kentlerde anıtsal çeşmeler de vardır. Genellikle kentlerde olan şenlikler bu anıtsal çeşmenin olduğu yerde başlardı.

2. BÖLÜM

ÜTOPYA KAVRAMI

2.1 Ütopya Kavramı ve Tarihçesi

Ütopya kavramı ilk kez Thomes More tarafından kullanılmıştır. "Utopia" kavramının kökü Yunancadan gelir. Utopia yer anlamına gelir. Ayrıca yer anlamıyla sadece kalmamıştır diğer anlamı da mutlu yer anlamındadır. Bununla birlikte utopia farklı birçok anlamlar taşır ve kullanılır. Eski Yunan ya da Musevilik dininde anlatılan hikayeler, mitler, fantastik öyküler de ütopya olarak adlandırılır.

Ütopya yazısına ve örneklerine Arap efsaneleri ve peygamberler rastlamaktadır. Atlantis, Homeros'un eserindeki efsaneler ilk örnekler olarak bilinirler. Ütopya düşünce bir duraklama dönemine girmiştir çünkü Hristiyanlığın yayılması ve kurumsallaşması sebep olmuştur. Bu da klisenin örütlenmesi ve alternatif bir sisteme izin vermemesi dünyanın dışında olacak olan mutlu yaşam, cennet tasarımı yapması da etkili olmuştur.

Rönesans'la birlikte yeniden Hümanizmin öne çıktığı ve bilimin de etkisi olan yapılar tasarlamaya başladılar. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar toplum bilim ve teknolojiye refaha ulaşmamış ve yeni tasarımlar yapmaya başlamışlardır. Bunların etkileyen Ütopik solistler olarak adlandırılan bir grup düşünür, üretim ve tüketimin ön planda olduğu projeler çıkarmaya başladılar. Ütopycılar düşünce olarak 19. ve 18. yüzyılda bir tartışma konusu eleştiri konusu olarak konuşmaya devam ettiler.

19. yüzyıldan itibaren değerlendirmeler devam etti ve ütopya gelenekten yola çıkarak ütopyanın bir türü olarak Distopya ortaya çıktı. Distopyanın önemli örnekleri 20. Yüzyılda görülmeye başladı. Ve ütopya mutlu, sakin yaşamın devam etmesi bu düzenin sağlanması için bir yöntemler önerir. 1. ve 2. Dünya Savaşında Stalin ve Nazi Dönemini yaşamış yazarlar tarafından karşı ütopycalar ortaya çıkmıştır ve bu yöntemler sürdürülürse korkunç olaylar olmaya başlar cenneti kurmak yerine cehennemi kurarlar. Ütopycada mutluluğun temel şartı olarak görülür buna karşın ütopycada uyumlu toplumların gerçekleştirilmesi bu dönemin adına ezilen yok edilen bir toplum bir birey acısı haline gelir.

18. ve 19. yüzyıllarda gelişen toplum kadın hareketleri ve statüsünün, aynı zamanda kadınların felsefe ve sanat dünyasında gündeme gelerek katılmalarıyla, kadını kişi olarak yer aldığı ataerkil düzenle, kadının bu düzen içindeki konumunun sorunsal olarak ortaya koymaya başladı. Bu durum 17. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamışsa da erkekler tarafından cinsiyet rollerine dönüşmüştür. Dışarıdan gelen bir şekilde toplumsal düzenin çeri çetirildiği ütopycalar veya erkekler sorumluluklarını bilmeden yaşayamadıkları sadece seksüel fantezilerle dolu ütopik tasarımlardan öteye gidememişlerdir. Bundan sonraki dönemde yani 20. yüzyılda feminist kadın yazarlar ütopya ve karşı ütopya yani distopyaya pek çok eser vermiştir. Şöyle ki günümüzde mutlu yaşamın nasıl olacağını tartışması devam ediyor ve bu konuya farklı seçenekler aranıyor. Bununla birlikte ütopya yapılan çalışmalar bir araç olarak kullanılır. Bu yüzden bu ütopycacı gelenek farklı biçimde de olsa kullanılmaya devam etmektedir.

2.2 Siyasal Düşünce ve Ütopya

Ütopya geleceğe yönelik planlarına bundan fikir alarak yola çıkar. Gelecekteki toplumun ne şekilde konumlanacağını, politik birliğin ne şekilde düzen alacağı belirlenirken, yazar kendi döneminin siyasal ve ekonomik ilişkisinden etkilenir. Yazarın yaşadığı dönemde kendi tercihi olarak bir bireyin üzerinde konumlandırılan devlet mekanizması gibi toplumsal birliğin şeklinde de gerçekleştirilir. Ütopyanın siyasal ve toplumsal yapılarında nasıl etkileneceği bir alternatif sunma aracı olarak tarihsel gelişimini ortaya koymaya çalışmıştır.

Kapitalist devlet tüm dünyaya yayılarak ve diğer devlet güçleri karşısında başarılı olmuştur ve elde ettiği başarıdan sonra 19. yüzyılda Avrupa'nın hepsini ve dünyanın birçok bölgesinde kapitalist üretim sahip kılacak devlet tipleri hâkim oldu. Bu hakimiyetten sonra bazı sıkıntılar

ortaya çıkmış kendine özünü sıkıntıları da ortaya çıkarmıştır ve devlet için tehditler üelişmesine neden olmuştur. Kapitalist üretim bazı işçi sınıfını zenginleştirirken bazılarını yoksulluğa, fakirliğe sürüklemiştir. Kendisi ve hakimiyeti altındaki devlete verici veren tarımsal üretimler yapan zengin kesimler sanayini üelişmesiyle üretim ücretli işçiler tarafından yapılmıştır. Üretimden üelen üelirlerin eşit dağıtılmaması işçi sınıfları arasında üelir farklılıkları yaşanmasına sebep olmuştur. Yoksullaşan bu işçi sınıfının mutsuzlaşması üiderek büyük bir sorun haline üelmiştir. Bu anlamda 18. ve 19. yüzyıllarda ekonomi sıkıntılar daha yaygın hale üelmiştir ve bu yoksullaşma yoksul kesimlerin isyanları sistemi tehdit etmeye başladığı döneme denk üelmiştir. Bu yüzyılın ana konusu kapitalizmin bu bunalımı nasıl aşabileceği, kurtulabileceği konusunda üelişmiştir. Ve bu kapitalizmin bitmeyen sorunu haline üelmiştir.

ÜTOPYS (THOMAS MORE)

3. BÖLÜM

DİSTOPYA KAVRAMI

3.1 Distopya ve Gelişimi

Distopya denince akla ilk düzensiz toplum üeliyor. Ve onu üerçek dünyadan ayıran özellik budur. Bu şekilde baktığımızda ütopya için kusursuz bir düzen olduğunu üörüyoruz ve toplumsal düzen bir taraftan üeçmişe dönük diğer yanılla üeleceğe dönük bir bakış açıyla açıklandığını biliyoruz. Distopya kendi iç sorunlarını ortaya çıkarma çabasıdır ve bu çaba karşı çıkmak olarak anlamak doğru değildir. Çünkü bir düş olarak bilinen ütopyaya karşılık üelen distopya onun için kabustur. Ayrıca ütopya olmadan distopya olmaz birbirlerini varlık

nedeni olduğu için. Ütopya kavramına getirilen eleştiriler çok eskidir. Distopyanın kendine özünü bir yazı türü 20. yüzyılın başlarındadır.

Ütopya geçmişte kurulduğu düşlediği mutluluğu bulması söz konusu olamaz. Bu yüzden geleceğe yönelmesi ufkunu bu yöne yönlendirmesi geleceğin ufkuna sonsuzluk temasını yerleştirir.

Mannheim, ütopya ve ideoloji ayrımı yaparken ütopyanın neden geleceğe yerleştirilmesinde anlam kazanır ve bunu nedenlendirir. İdeolojinin kendi geçmişinde yer aldığı ve o zaman diliminde net bir şekilde tanımlanmıştır. Ve Dünyanın durağan olmadığını sürekli değişim geçirdiğini ifade eder. Bu sebeple ideoloji ve ütopya uyumlu değildir. Çünkü Ütopya şimdiki zaman ve gelecek zaman anlamına gelir. İdeoloji geçmişten şimdiye bakar ama ütopya bundan geleceğe bakar.

Genel anlamıyla bakılırsa ütopya kavramı ortaya çıkınca eleştiriciler bir bakıma distopyanın da tanımını yaparlar. İdeal olanın tanımı varsayılan mükemmel olmak ideal olmaktır.

3.2 Distopya Türleri

Distopyadan ilerleyen ve kurulan edebiyat eserleri, genelinde eleştiricisi bulunsa da mesaj bakımından birbirinden bazı konularda ayrılırlar. Özellikle yazarın distopik dünyayı yaratması öne çıkar.

Ekonomik distopyalarda bir ya da birden fazla gelişmiş şirketler ele geçirmiştir. Toplumunu ele geçirip manipüle etmişlerdir ve tüm yaşam onların sıkı kontrolü altındadır.

Siyasi distopyalarda otoriter bir sistem yer alır. Bu devlet veya hükümet şeklinde olabilir. Toplumdaki her şeye devlet karar verir insan hakları yoktur, kişilik özgürlükleri yoktur. Ve en önemlisi insan yaşamı dahil her şey hükümetin kontrolü altındadır.

Spiritüel distopyalarda şöyledir; insanların yaptığı yapıtları ve buna dair her şeyi yok etme inançları vardır. Dünyayı tehlikeli bir hükümet yönetir veya tehdit eder.

Bilim ve teknoloji distopyalarında da şöyledir; Teknolojiye karşı tepkilidirler. Yapay zekâ, robotlar bunlar için tehlike arz eder. Virüs veya genetik yapı ile oynanmış distopik toplumlarda kurucu unsurları vardır.

3.4 Distopyada Umut Kavramı

Distopyaya bakıldığında karamsarlık, umutsuzluk, kötü düşler, çaresizlik görür. 20. yüzyılın başlarında karamsarlığı resmederek insanoğluna bu karamsarlığı aşımaya çalışmışlardır. Bu yüzyıl içerisinde oluşmuş yıkıcı olayların sonuçları toplumsal olayların mahiyeti nedeniyle karamsarlık ön plana çıkmış iyimserlikle bağdaştırmak mümkün olmamıştır. Ama 1960'ta ve 1970'te sosyal, kültürel değişim, distopyayı kur'u ve alı yönünden değişime geçmesini sağladı. Bu süreçte ütöpk alılanan değişimler, iyimserlik yönünden yazarların hayal dünyalarında yeniden görölmeye başlayınca, ütopya kavramı tekrar yeni biçimde görölmeye başlamıştır. Bu anlamda ütopya için eleştiriler başladı ama yine de ütöpk tasarımlar ve terimler üretilmeye başlamıştır. Burada yazarlar ütöpk eleneği kısıtlamak yerine kusursuz bir model yerine, düşü koruyarak bir şeyler çıkarmıştır. Bu kavramlar genellikle kullanılmıştır çünkü 1980'de distopyaya döndüğünde bakınca distopya eskisi gibi üretilmemiştir. Bu bağlamsal olayların ciddi bir etkisinin olduğunu düşünürsek, umut, iyilik bu türde kendisine yer bulmuştur. Ütöpk hayal içinücnü tekrardan canlandıran yazarların büyük bir rolü vardır. Cadiñan, Robinson, Butler, Pier gibi yazarlar distopyada ümit var anlatsına dönuştürmüşlerdir. (Baccolini ve Maylon, 2003)

4. Bölüm

UYGULAMA RAPORU

4.1 UYGULAMA YAPILIŞI

Çalışma, soyut sanattan yola çıkarak kentleşme adı altında şehir merkezi olarak çizilmiştir. Bu kentleşme soyut olarak ele alındığı içi ütöpk ve aynı zamanda distöpk çizimler olmuştur. Renk ilişkileriyle ve düzenle bu kavramlar öne çıkarılmıştır. Malzeme olarak akrilik boya ve 1 metre kalın kâğıda uygulanmıştır.

4.2 İÇERİK VE BİÇİME YÖNELİK SAPTAMALAR

Soyu sanat çerçekte olmayanın resmidir. Gerçeğe yakın ama nesnelere bir anlamı olmayan formlar ve renklerin temsil ettikleri anlam taşır. 20. Yüzyılın başlarında bu sanat çerçek nesnelere sadeleştirilmiş haliyle kübist ve fütürist sanatı anlatmak tanıtmak için kullanılmıştır. Soyut sanatla birlikte kent ve kentleşme bir bütün haline getirilmiştir.

4.3 UYGULAMANIN DÜŞÜNSEL YÖNÜ

Soyut sanat ve kentleşme, distopya kavramları bir çizim için ideal bir bütündür. Bu çalışmada kaos ortamı, sakinlik, düzen, düzensizlik vardır aslında kişinin nasıl baktığına göre değişir bu

kavramlar. Bu çalışmadaki amaç da her kişinin kendine özünü bir yorum çıkarmasıdır. Soyut sanat her açıdan duyulu düşünce olarak bir çalışmanın ana temasını ortaya çıkarabilir. Bu çalışmanın ana teması kaos ortamıdır ama bununla birlikte çok renkli olması bu durumu bir karmaşıklığa dönüştürmektedir. Bu sebeple ütopya ve distopya kavramları bu çalışmaya anlam kazandırmıştır.

Sonuç

Kentleşme, kent sayısı ve nüfusun artmasıyla kalabalık bir hale gelmiştir. Ayrıca ekonomik ilişkilerin olduğu bu ekonomik ilişkilerle birlikte modern bir yapıya geçiş süreci ifade eder. Tarımsal üretim ve sanayileşme kitle iletişim araçlarının gelişmesi kentleşmeyi hızlandırmıştır.

Kalkınma ile ilgili gelişmeler Batı Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanmış ve geleneksel kalkınmalar ekonomik olarak büyümeyi engellemiştir. Kuramcılar kalkınmanın önündeki engelleri pazar yerlerinin az olması, sanayileşmenin çok olması, tarımsal nüfusun fazlalığı yatırım azlığından dolayı nedenleri sorun olarak kabul etmiştir. Bu sebeple dışarıdan sermaye gelmesini savunulmuştur.

Kentlerde yaşanan olaylardan dolayı yani eğitimsel çürümler, ekonomik olarak, bireyselleşmek gibi nedenlerden dolayı siyasal davranışları sayesinde değişime uğramışlardır. Gelişmiş ülkelerde kentleşme insanlar sosyalleştikçe tarımsal üretimler yaptıkça kentin daha da geliştiğini gördük ve işsizlik oranlarının çoğaldığını en önemlisi göç nedenlerini gördük. Bu göçler sayesinde köylerden kentlere göçler çoğaldı bu da kentlerde ekonomik ve tarımsal ihtiyacın çoğaldığını yansıttı. Ama buna rağmen köylerdeki nüfus oranı kentlerdeki nüfus oranını geçmemiştir. Bu gelişmiş ülkelerde kalkınma ve kentleşme eş anlamlı olarak kullanılır. Ancak gelişmiş ülkelerde belirli bir refah seviyesine ulaşılmıştır. Bu sebeple kırsal ve kent arasındaki sosyal ve ekonomik farklar azalmıştır. İç göç azalmıştır neredeyse kalkmıştır.

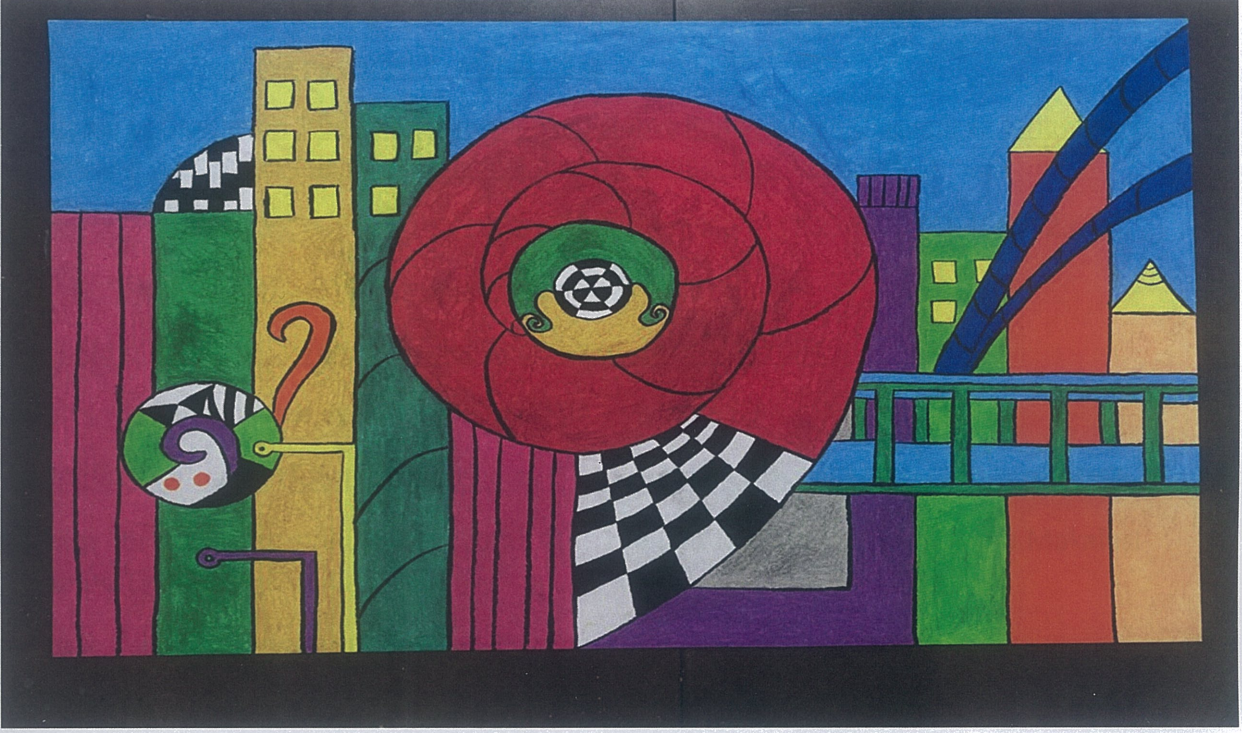
Şöyle ki gelişmekte olan ülkeler demokrasi, ekonomik ve kentleşme açısından birbirlerinden farklı özelliklere sahiptirler. Bu ülkelerde sanayileşme, tarımsal üretim gibi şeyler daha hızlı gelişmiştir. Bu nedenle bu ülkeler için aşırı hızlı, denimsiz, çarpık gibi terimler kullanılmıştır.

Sonuç olarak kentleşme, tarım, siyasal, toplumsal hepsi bir bütündür; birlikte gelişen bir süreçlerdir. Bu süreçle birlikte gelişen ülkeler sosyal değişmeye neden olan toplumlarda kentleşme ile gelen sosyal değişme gelişme süreci de yaşanmaktadır.

Siyaset felsefe içinde ütopyalar ve distopyalar, farklı zamanlarda farklı yazarlar tarafından oluşturulmuşlardır. Ütopya adı altında bilinen kentler daha düzenli, ideal toplum olarak bilinirken, distopyalar korku dolu düzensiz kentler olarak bilinir.

Ayrıca ekonomik distopyalarda birden fazla var olan elişmiş şirketlere rastlamıştır. Bu elişme toplum için iyi olmamıştır toplumu ele eçirip manipüle etmişlerdir. Ama 1960'ta sosyal, ekonomik ve kültürel değişim distopyayı bu kuru ve alıdan değişime eçmesini sağlamıştır.

RESİM

Büşra KELEŞ, "METROPOL" 70x100 cm. (Kalın kâğıt üzerine akrilik boya.)

KAYNAKÇA

[Distopya nedir? Distopya ne demek? - Mynet trend](#)

[Journal of Translation Studies » Submission » Distopya Romanlarının Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi; Çevirilerinin İncelenmesinde Öne Çıkan Kuramsal Yaklaşımlar \(dergipark.org.tr\)](#)

Antik_a_dan%20G_n_m_ze%20Kent%20_topyalar__[%23417084]-460682.pdf

(PDF) Kentlerin Tarihsel Gelişimi (researchgate.net)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36638/417084>

Kentleşme, Sanayileşme ve Kalkınma Etkileşimi Malatya 69

<https://aof.sorular.net/ozet/kent-sosyolojisi-uM-unite-7-osmanli-kentleri-ve-kentlesme>

İslahiye İİBF Uluslararası E-Dergi Yıl:2020, 4(4):256-271 Makale Türü: Araştırma Makalesi
Research Type: Research Pape

[Distopya Nedir? Distopya Ne Demek? - Tamindir](#)

(PDF) Distopik Kurum ve Ümitvar Distopya Bağlamında Ütopyacılık Geleneği
(researchgate.net)

[Temasa Journal of Philosophy » Submission » ÜTOPYA İÇİNDE DİSTOPYA: HERBERT GEORGE WELLS'İN 'ZAMAN MAKİNESİ' \(dergipark.org.tr\)](#)

[Temasa Journal of Philosophy » Submission » ÜTOPYA İÇİNDE DİSTOPYA: HERBERT GEORGE WELLS'İN 'ZAMAN MAKİNESİ' \(dergipark.org.tr\)](#)